

Глібко Сергій Васильович

*к.ю.н., доцент, директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
ORCID: 0000-0003-3398-9276*

Малай Юлія Сергіївна

*студентка господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРУДЕНЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЗА ПРОФЕСІЙНИМИ УЧАСНИКАМИ ФОНДОВОГО РИНКУ ТА ЙОГО ВРАХУВАННЯ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ

Наукова робота присвячена дослідженню системи ризик орієнтованої моделі керування у професійних учасниках фондового ринку та запровадження пруденційного нагляду, тобто нагляду на основі ризиків. Автор проаналізував чинне законодавство та світові стандарти та зробив висновки.

Ключові слова: пруденційний нагляд, професійні учасники ринку капіталів, корпоративне управління.

Sergiy Glibko

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Malai Julia

Student of Economic Law Faculty of Yaroslav Mudryi National Law University

PRUDENTIAL SUPERVISION IN PROFESSIONAL STOCK MARKET PARTICIPANTS AND ITS ACCOUNTING IN CORPORATE GOVERNANCE

The scientific work is devoted to the study of system risk oriented management model in professional stock market participants and introduction of prudential supervision, risk-based supervision. The author analyzed the current legislation and world standards and made the relevant conclusions.

Keywords: prudential supervision, professional stock market participants, corporate management.

В умовах поступового руху України шляхом європейської інтеграції постає нагальна потреба імплементації в національне законодавство норм, що стосуються такого сегменту, як професійна діяльність на фінансовому ринку

Українське законодавство потребує забезпечення сталого довгострокового розвитку і надійної діяльності професійних учасників ринків капіталу в державі і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, підвищення поінформованості, а також забезпечення захисту законних інтересів клієнтів професійних учасників ринку капіталів та прав інвесторів, інших учасників ринків капіталу, створення сприятливих умов для розвитку ринків капіталу в Україні та узгодження державного контролю (нагляду) з корпоративним управлінням.

Питання контролю та нагляду розглядається науковцями в аспектах діяльності банків на фінансовому ринку [1], [2], а також в частині організації пруденційного нагляду Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) [3]. Але сучасний стан організації управління потребує узгодження пруденційного нагляду та корпоративного управління учасниками ринку цінних паперів .

Варто зазначити, що пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами [4] . В фахових джерелах уточнюється, що пруденційний нагляд за професійними учасниками фондового ринку є складовою системою нагляду на фінансовому ринку, а метою пруденційного нагляду за діяльністю професійних учасників на фондовому ринку є захист інвесторів та забезпечення стабільності фондового ринку, яка є од-

нією з умов забезпечення стабільності фінансового ринку України в цілому [5, с. 232].

Нормативно-правове регулювання пруденційного нагляду складається з послідовного переліку актів, які закріплюють завдання, місце в системі регулювання, змість, компетенцію уповноважених органів пруденційного нагляду.

В частинах 1 та 2 статті 29 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначається, що пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами. Основними напрямками пруденційного нагляду національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є додержання встановлених критеріїв та нормативів відповідно до законодавства. НКЦПФР визначає необхідність та доцільність здійснення пруденційного нагляду за напрямками, визначеними в законодавстві, та правила підготовки, надання та оброблення даних про діяльність фінансових установ відповідно до напрямів пруденційного нагляду [6].

Згідно пункту 37-5 частини 2 статті 7 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» НКЦПФР встановлює пруденційні нормативи щодо професійних учасників фондового ринку. Також, як форму державного регулювання ринку цінних паперів, На підставі частини 1 статті 3 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» здійснює пруденційний нагляд за професійними учасниками фондового ринку в межах діяльності, яка провадиться таким учасником на підставі виданої ліцензії [7].

Елементами пруденційного нагляду є пруденційні нормативи. На підставі пункту 16 частини 1 статті 1 розділу 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» пруденційні нормативи визначаються як - кількісні та якісні показники, встановлені НКЦПФР

з метою здійснення пруденційного нагляду, обов'язкові для дотримання професійними учасниками фондового ринку. Згідно частини 3 стаття 27 професійні учасники фондового ринку зобов'язані дотримуватися пруденційних нормативів, перелік, розміри і методика розрахунку яких встановлюються НКЦПФР. Перелік пруденційних нормативів встановлюється щодо кожного виду професійної діяльності на фондовому ринку [8].

НКЦПФР здійснює нагляд за дотриманням професійними учасниками вимог нормативно-правового акта, який встановлює перелік, порядок розрахунку та нормативні значення пруденційних показників, що застосовуються для вимірювання та оцінки ризиків професійної діяльності на фондовому ринку, щодо відповідності розрахованих значень пруденційних показників встановленим нормативним значенням, а також вимог нормативно-правових актів, що регламентують подання професійними учасниками адміністративних даних та інформації до НКЦПФР, у частині подання у встановлені строки та у повному обсязі інформації про результати розрахунку пруденційних нормативів та даних, на основі яких здійснювався їх розрахунок (Пункт 7 розділу I Положення про нагляд за дотриманням пруденційних нормативів професійними учасниками фондового ринку, затверджене рішенням НКЦПФР від 01.12.2015 р. № 2021) [9].

Корпоративне управління у діяльності професійних учасників фондового ринку, яке враховує вимоги пруденційних нормативів, потребує запровадження світових стандартів. З цією метою на виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору економіки України до 2020 року було розроблено Проєкт Концепції корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України [10], яка повинна впровадити на ринках капіталу передову міжнародну практику, зокрема вимоги Принципів корпоративного укралення G20 2015 ОЕСР, а також Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU Text with EEA relevance [11] та Regulation no 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU) No 648/2012 Text

with EEA relevance [12]. Реалізація цієї Концепції в майбутньому повинна призвести до створення ефективної системи ризик орієнтованої моделі керування у професійних учасниках ринків капіталу та запровадити пруденційний нагляд, тобто нагляд на основі ризиків.

На думку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі НКЦПФР) дані новели будуть враховані нею при підготовці законодавчих та нормативно-правових актів щодо внесення змін та доповнень вже існуючих або створення нових законодавчих актів.

Окрім того, НКЦПФР схвалила Стандарти корпоративного управління для професійних учасників фондового ринку, який базується на вищезгаданій Концепції, з метою забезпечення надійної та стійкої діяльності професійних учасників ринків капіталу [13]. До появи цих Стандартів інфраструктура корпоративного управління в Україні була орієнтована виключно на емітентів цінних паперів. На даний момент система корпоративного управління якщо й існує у професійних учасників, то є суто формальною і неефективною, та такою, що не забезпечує відповідний контроль ризиків та захист прав інвесторів і споживачів фінансових послуг на належному рівні.

Описана у Стандартах система корпоративного управління повинна стати невід'ємною частиною системи управління ризиками професійного учасника і допомагати визначати схильність до ризиків та прийнятний рівень ризику, підтримувати адекватні внутрішні правила та процедури, спрямовані на попередження виникнення та управління ризиками, а також вживати адекватні заходи, спрямовані на мінімізацію зазначених ризиків.

На первинному рівні основним елементом системи корпоративного управління є наглядова рада з більшістю незалежних членів, яка є центром системи внутрішнього контролю. Її повинні мати всі професійні учасники, незалежно від організаційно-правової форми (ТОВ чи АТ). Професійні учасники, утворені у формі акціонерного товариства, при формуванні наглядової ради повинні керуватися нормами Закону України «Про акціонерні товариства». Професійні учасники, утворені у формі товариства з обмеженою відповідальністю, повинні встановити порядок формування наглядової ради у своєму статуті.

Наглядова рада професійного учасника повинна мати постійно діючі комітети – комітет з питань призначень, комітет з винагород, комітет з питань аудиту, комітет з управління ризиками та інші за бажанням. У певних випадках, встановлених Стандартами, деякі комітети можуть бути об'єднані, також функції комітетів можуть бути передані на рівень наглядової ради. Вважається, що загальний фокус всього корпоративного управління в професійних учасниках це контроль всього спектру ризиків та попередження прийняття зайвих ризиків.

З метою виявлення будь-яких ризиків невиконання професійними учасниками своїх зобов'язань, взятих в рамках провадження професійної діяльності, вони повинні також створити та підтримувати постійно діючі та ефективні підрозділи контролю, або визначити окрему посадову особу: комплаєнс-підрозділ (комплаєнс-офіцера), підрозділ внутрішнього аудиту (внутрішнього аудитора), підрозділ управління ризиками (ризик-офіцера).

Варто зазначити і те, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» запроваджено міжнародні стандарти регулювання та нагляду у фінансовому секторі. Закон, зокрема, передбачає передачу частини повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, до НКЦПФР [14].

На думку Міністерства фінансів України ці повноваження стосуються регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управління майном при будівництві житла та операцій з нерухомістю.

Також передбачається передача решти повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, до Національного Банку [15].

Доволі часто на фінансовому ринку України фінансові установи і регулятори застосовують термін «ринкова поведінка», яка разом з такими елементами, як пруденційний нагляд та фінансова стабільність входять в систему регулювання фінансового ринку будь-якої

країни. Ефективне регулювання ринкової поведінки можливе тільки за поєднання досконалого законодавства та інституцій, які контролюють його виконання, сформованої культури бізнесу та очікувань і довіри споживачів.

Отже, можна сказати, що при впровадженні корпоративного управління в Україні необхідно враховувати європейський досвід та застосовувати різні підходи у розрізі видів професійної діяльності, а хороший ризик орієнтований пруденційний нагляд повинен залишатися основною метою законодавчих дій на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, оскільки в подальшому це може стати передумовою для переходу до наступних стадій інтеграції, зокрема членства України в Євросоюзі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глібко С. В. Особливості правового регулювання операцій банків з довірчого управління фінансовими активами. *Право та інновації*. 2014. № 1–2. С. 26–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2014_1-2_6.

2. Глібко С. В. Проблеми регулювання обігу цінних паперів в банківській діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 138–141. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16026/1/Glibko_138-141.pdf.

3. Глібко С. В., Шовкопляс Г. М., Ониськів І. О. Актуальні питання правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні: монографія. Харків : Право, 2016. 186 с.

4. Пруденційний нагляд за діяльністю торговців цінними паперами та депозитарних установ. URL: <https://www.slideshare.net/NSSMC/ss-86975820>.

5. Плотнікова М. В., Калусенко А. І. Поняття та зміст пруденційного нагляду за професійними учасниками фондового ринку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 230–233.

6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

7. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.

8. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

9. Положення про нагляд за дотриманням пруденційних нормативів професійними учасниками фондового ринку : Положення Національної

комісії з цінних паперів та фондового ринку від 01.12.2015 р. № 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1599-15>.

10. Проект Концепції корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України. URL: <https://www.slideshare.net/NSSMC/ss-84152248>.

11. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1581417183573&uri=CELEX:32014L0065>.

12. Regulation no 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU) No 648/2012. Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1581417246329&uri=CELEX:32014R0600>.

13. Про затвердження Стандартів корпоративного управління в професійних учасниках фондового ринку : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30.07.2019 р. № 420. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-shvalennya-proektu-rshennya-natsionalno-koms-z-tsnnih-paperv-ta-fondovogo-rinku-pro-zatverdzhennya-standartv-korpora/>.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.09.2019 р. № 79-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20>

15. Верховна Рада ухвалила законопроект про «спліт». URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_zakonoproiekt_pro_split-1792.

REFERENCES

1. Hlibko S. V. (2014). Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання operatsii bankiv z dovirchoho upravlinnia finansovymy aktyvamy. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation, No. 1-2, 26-34*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2014_1-2_6 [in Ukrainian].

2. Hlibko S. V. (2015). Problemy rehuliuвання obihu tsinnykh paperiv v bankivskii diialnosti. *Porivnialno-analitychne pravo – Comparative analytical law, 6, 138-141*. URL: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16026/1/Glibko_138-141.pdf [in Ukrainian].

3. Hlibko S. V., Shovkopliash H. M., Onyskiv I. O. (2016). Aktualni pytannia pravovoho rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh v Ukraini. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

4. Prudentsiinyi nahliad za diialnistiu torhovtsiv tsinnymy paperamy ta depozytarnykh ustanov. URL: <https://www.slideshare.net/NSSMC/ss-86975820> [in Ukrainian].

5. Plotnikova M. V., Kalusenko A. I. (2017). Poniattia ta zmist prudentsiinoho nahliadu za profesiinymy uchasnykamy fondovoho rynku. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6, 230-233 [in Ukrainian].

6. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh : Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 r. № 2664-III. (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> [in Ukrainian].

7. Pro derzhavne rehuliuвання ryнку tsinnykh paperiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 30.10.1996 № 448/96-VR. (1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

8. Pro tsinni papery ta fondovyi ryнок: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. № 3480-IV. (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].

9. Polozhennia pro nahliad za dotrymanniam prudentsiinykh normatyviv profesiinymy uchasnykamy fondovoho ryнку: Polozhennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho ryнку vid 01.12.2015 r. № 2021. (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1599-15> [in Ukrainian].

10. Proiekt Kontseptsii korporatyvnoho upravlinnia u profesiinykh uchasnykakh ryнкiv kapitalu Ukrainy. URL: <https://www.slideshare.net/NSSMC/ss-84152248> [in Ukrainian].

11. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1581417183573&uri=CELEX:32014L0065> [in English].

12. Regulation no 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU). No 648/2012. Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1581417246329&uri=CELEX:32014R0600> [in English].

13. Pro zatverdzhennia Standartiv korporatyvnoho upravlinnia v profesiinykh uchasnykakh fondovoho ryнку: Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho ryнку vid 30.07.2019 r. № 420. (2019). URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-shvalennya-proektu-rshennya-natsionalno-koms-z-tsnnih-paperv-ta-fondovogo-ryнку-pro-zatverdzhennya-standartiv-korpora/> [in Ukrainian].

14. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo

udoskonalennia funktsii iz derzhavnoho rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.09.2019 r. № 79-IX. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20> [in Ukrainian].

15. Verkhovna Rada ukhvalyla zakonoproiekt pro «split». URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukhvalila_zakonoproiekt_pro_split-1792 [in Ukrainian].